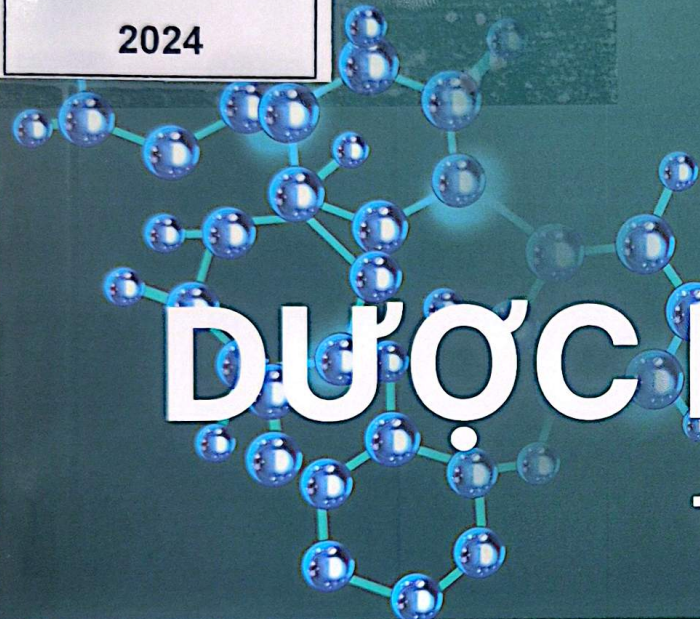

TRƯỜNG ĐẠI HỌC DƯỢC HÀ NỘI
TTTT - TV
GT
B13
2024

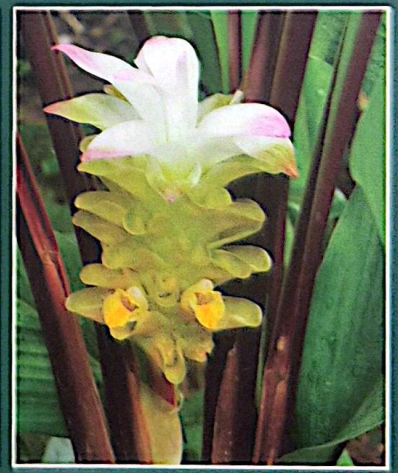
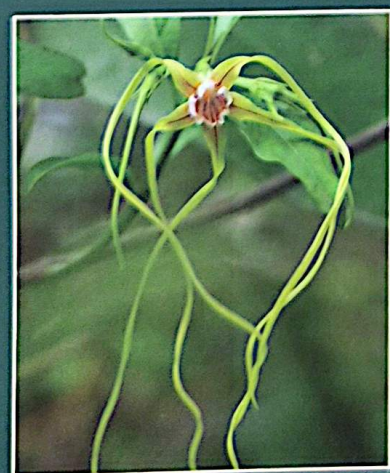
TRƯỜNG ĐẠI HỌC DƯỢC HÀ NỘI
CHỦ BIÊN: PGS. TS. NGUYỄN THU HẰNG

DƯỢC LIỆU HỌC

Tập 1

GIÁO TRÌNH ĐÀO TẠO ĐẠI HỌC

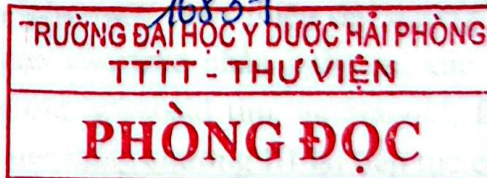
NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

TRƯỜNG ĐẠI HỌC DƯỢC HÀ NỘI
CHỦ BIÊN: PGS.TS. NGUYỄN THU HẰNG

DƯỢC LIỆU HỌC

TẬP 1

GIÁO TRÌNH ĐÀO TẠO ĐẠI HỌC

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC
HÀ NỘI - 2024

TRƯỜNG ĐẠI HỌC DƯỢC HÀ NỘI

CHỦ BIÊN:

PGS.TS. NGUYỄN THU HẰNG

PGS.TS. Nguyễn Thu Hằng

NHÓM TÁC GIẢ BIÊN SOẠN:

PGS.TS. Nguyễn Thái An

TS. Nguyễn Quỳnh Chi

PGS.TS. Nguyễn Thu Hằng

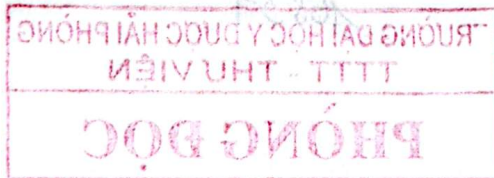
PGS.TS. Đỗ Quyên

PGS.TS. Nguyễn Hoàng Tuấn

DƯỢC LIỆU HỌC

TẬP 1

GIÁO TRÌNH DẠO TẠO ĐẠI HỌC

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

© Bản quyền thuộc Trường Đại học Dược Hà Nội

LỜI NÓI ĐẦU

TẬP THỂ TÁC GIẢ

Giáo trình "**Dược liệu học**", tập 1 được biên soạn bởi nhóm tác giả là giảng viên Bộ môn Dược liệu, Khoa Dược liệu - Dược học cổ truyền, Trường Đại học Dược Hà Nội. Sách dùng làm tài liệu học tập của môn học Dược liệu cho sinh viên Trường Đại học Dược Hà Nội trên cơ sở chương trình đào tạo đại học các ngành Dược học, Hóa dược, Công nghệ sinh học đã được nhà trường phê duyệt. Đồng thời, đây cũng có thể là một tài liệu tham khảo bổ ích cho các thầy cô giảng viên và sinh viên đại học, học viên sau đại học trong và ngoài trường, các nhà nghiên cứu, những người làm việc trong các lĩnh vực liên quan đến cây thuốc, dược liệu hoặc những độc giả quan tâm đến lĩnh vực cây thuốc, dược liệu.

Nội dung tài liệu được chia thành 5 chương, cụ thể như sau:

Chương I: Đại cương về dược liệu học: Giới thiệu định nghĩa môn học, lịch sử phát triển của dược liệu học, thực tế phát triển dược liệu ở Việt Nam hiện nay, các lĩnh vực nghiên cứu của dược liệu học và liên quan giữa dược liệu học với những môn học khác.

Chương II: Dược liệu chứa carbohydrat: Giới thiệu đại cương về nhóm hợp chất carbohydrat và một số dược liệu thường dùng có thành phần hóa học chính là carbohydrat.

Chương III: Glycosid và dược liệu chứa glycosid: Giới thiệu đại cương về nhóm hợp chất glycosid. Dựa vào sự khác nhau của cấu trúc phần aglycon, các hợp chất glycosid được chia thành các nhóm như saponin, glycosid tim, anthranoid, flavonoid, coumarin, tanin, diterpenoid glycosid. Do đó, nội dung chương III lại tiếp tục chia thành các phần tương ứng giới thiệu đại cương và một số dược liệu thường dùng chứa saponin, glycosid tim, anthranoid, flavonoid, coumarin, tanin và diterpenoid glycosid.

Chương IV: Dược liệu chứa lipid: Giới thiệu đại cương về nhóm hợp chất lipid và một số dược liệu thường dùng có thành phần hóa học chính là lipid, một số dầu thực vật có trong các Dược điển hoặc có ứng dụng trong thực tế.

Chương V: Động vật làm thuốc: Giới thiệu một số dược liệu có nguồn gốc từ động vật.

Trong quá trình biên soạn không tránh khỏi thiếu sót, tập thể tác giả rất mong nhận được ý kiến đóng góp của người đọc để cuốn sách tiếp tục được hoàn thiện trong những lần xuất bản sau.

Tập thể tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Ban Tài liệu học tập, Hội đồng nghiệm thu tài liệu học tập, Thư viện Trường Đại học Dược Hà Nội và Nhà xuất bản Y học đã tạo điều kiện để xuất bản cuốn sách này.

TẬP THỂ TÁC GIẢ

Giáo trình "Dược lý học" tập 1 được biên soạn bởi nhóm tác giả là giảng viên Bộ môn Dược liệu, Khoa Dược - Dược học và tương đương, Trường Đại học Dược Hà Nội. Sách dùng làm tài liệu học tập của môn học Dược liệu cho sinh viên Trường Đại học Dược Hà Nội theo cơ sở chương trình đào tạo đại học của ngành Dược học. Hội đồng Công nghệ sinh học đã được nhà trường phê duyệt. Phòng Giáo dục và Đào tạo tại hiện trường đã cho các thầy cô giảng viên và sinh viên đại học, học viên sau đại học trong và ngoài trường, các nhà nghiên cứu, những người làm việc trong các lĩnh vực liên quan đến cây thuốc, dược liệu hoặc những độc giả quan tâm đến lĩnh vực này được biết.

Nội dung tài liệu được chia thành 5 chương, cụ thể như sau:

Chương I: Đại cương về dược liệu học. Giới thiệu định nghĩa môn học, lịch sử phát triển của dược liệu học, thực tế phát triển dược liệu ở Việt Nam hiện nay, các lĩnh vực nghiên cứu của dược liệu học và liên quan giữa dược liệu học với những môn học khác.

Chương II: Dược liệu chứa carbonylamin. Giới thiệu đại cương về nhóm hợp chất carbonylamin và một số dược liệu thường dùng có thành phần hóa học chính là carbonylamin.

Chương III: Glycosid và dược liệu chứa nhóm glycosid. Giới thiệu đại cương về nhóm hợp chất glycosid. Dựa vào sự khác nhau của cấu trúc phần glycon, các hợp chất glycosid được chia thành các nhóm như saponin, glycosid tim, anthranoid, flavonoid, coumarin, tannin, diterpenoid glycosid. Do đó, nội dung chương III bao gồm các phần tương ứng giới thiệu đại cương và một số dược liệu thường dùng chứa saponin, glycosid tim, anthranoid, flavonoid, coumarin, tannin và diterpenoid glycosid.

Chương IV: Dược liệu chứa lipid. Giới thiệu đại cương về nhóm hợp chất lipid và một số dược liệu thường dùng có thành phần hóa học chính là lipid, một số dẫn xuất vật có trong các Dược điển hoặc có ứng dụng trong thực tế.

Chương V: Động vật làm thuốc. Giới thiệu một số dược liệu có nguồn gốc từ động vật.

Trong quá trình biên soạn không tránh khỏi thiếu sót, tập thể tác giả rất mong nhận được ý kiến đóng góp của người đọc để cuốn sách tiếp tục được hoàn thiện trong những lần xuất bản sau.

MỤC LỤC

CHƯƠNG I. ĐẠI CƯƠNG VỀ DƯỢC LIỆU HỌC..... 10

PGS.TS. Nguyễn Thu Hằng, TS. Nguyễn Quỳnh Chi

1. Định nghĩa môn học và một số khái niệm 10
2. Lịch sử phát triển của dược liệu học..... 11
3. Các lĩnh vực nghiên cứu chính của dược liệu học..... 21
4. Liên quan giữa dược liệu học và các môn học khác..... 26
5. Thực tế phát triển dược liệu ở Việt Nam 26

CHƯƠNG II. DƯỢC LIỆU CHỨA CARBOHYDRAT 31

PGS.TS. Nguyễn Thái An

ĐẠI CƯƠNG VỀ CARBOHYDRAT..... 31

1. Khái niệm..... 31
2. Cấu trúc hóa học - Phân loại 32

POLYSACCHARID 33

1. Tinh bột..... 33
2. Cellulose..... 36
3. Acid alginic và các alginat 39
4. Gôm - Chất nhày..... 41
5. Chitin - Chitosan..... 42

MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA CARBOHYDRAT 45

CHƯƠNG III. GLYCOSID VÀ DƯỢC LIỆU CHỨA GLYCOSID 52

ĐẠI CƯƠNG VỀ CÁC HỢP CHẤT GLYCOSID 52

TS. Nguyễn Quỳnh Chi

1. Khái niệm hợp chất glycosid..... 52
2. Cấu tạo chung của các hợp chất glycosid 53
3. Tính chất..... 56
4. Chiết xuất 57

DƯỢC LIỆU CHỨA SAPONIN.....	58
	<i>PGS.TS. Đỗ Quyên</i>
1. Khái niệm.....	58
2. Cấu trúc hóa học - Phân loại	59
3. Tính chất.....	70
4. Chiết xuất	71
5. Định tính.....	72
6. Định lượng	74
7. Tác dụng sinh học - Công dụng.....	75
MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA SAPONIN.....	77
DƯỢC LIỆU CHỨA GLYCOSID TIM.....	94
	<i>PGS.TS. Nguyễn Hoàng Tuấn</i>
1. Định nghĩa.....	94
2. Cấu trúc hóa học - Phân loại	94
3. Tính chất.....	98
4. Chiết xuất	98
5. Định tính.....	101
6. Chiết xuất	102
7. Tác dụng sinh học - Công dụng.....	103
8. Độc tính.....	103
MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA GLYCOSID TIM.....	105
DƯỢC LIỆU CHỨA ANTHRANOID	110
	<i>TS. Nguyễn Quỳnh Chi</i>
ĐẠI CƯƠNG VỀ ANTHRANOID.....	110
1. Khái niệm.....	110
2. Cấu trúc hóa học - Phân loại	111
3. Tính chất.....	115
4. Chiết xuất	115
5. Định tính.....	116

081 6. Định lượng	117
182 7. Tác dụng sinh học - Công dụng.....	117
MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA ANTHRANOID	119
DƯỢC LIỆU CHỨA FLAVONOID	128
.....	<i>PGS.TS. Nguyễn Thu Hằng</i>
1. Khái niệm	128
2. Cấu trúc hóa học - Phân loại	128
3. Tính chất.....	138
4. Chiết xuất	138
5. Định tính.....	139
6. Định lượng	141
7. Tác dụng sinh học - Công dụng.....	142
MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA FLAVONOID	146
DƯỢC LIỆU CHỨA COUMARIN.....	159
.....	<i>PGS.TS. Nguyễn Hoàng Tuấn</i>
1. Khái niệm	159
2. Cấu trúc hóa học - Phân loại	159
3. Tính chất.....	165
4. Định tính.....	165
5. Định lượng	167
6. Chiết xuất	168
7. Tác dụng sinh học - Công dụng.....	168
MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA COUMARIN.....	170
DƯỢC LIỆU CHỨA TANIN	174
.....	<i>PGS.TS. Nguyễn Hoàng Tuấn</i>
1. Định nghĩa	174
2. Cấu trúc hóa học - Phân loại	174
3. Tính chất.....	179
4. Định tính.....	179

5.	Định lượng	180
6.	Chiết xuất	182
7.	Tác dụng sinh học - Công dụng.....	182
	DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA TANIN	184
	DƯỢC LIỆU CHỨA DITERPENOID GLYCOSID	186
	.....	<i>PGS.TS. Nguyễn Thu Hằng</i>
1.	Khái niệm.....	186
2.	Cấu trúc hóa học - Phân loại	186
3.	Tác dụng sinh học - Công dụng.....	188
	MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA DITERPENOID GLYCOSID	190
	CHƯƠNG IV. DƯỢC LIỆU CHỨA LIPID	195
	.....	<i>PGS.TS. Đỗ Quyên</i>
1.	Khái niệm.....	195
2.	Phân loại.....	196
3.	Cấu trúc hóa học.....	197
4.	Nguồn gốc và phân bố tự nhiên.....	203
5.	Tính chất của lipid (nhóm acylglycerol).....	204
6.	Kiểm nghiệm	205
7.	Chế tạo dầu béo	206
8.	Tác dụng sinh học - Công dụng.....	207
	MỘT SỐ DƯỢC LIỆU ĐIỂN HÌNH CHỨA LIPID	211
	CHƯƠNG V. ĐỘNG VẬT LÀM THUỐC.....	216
	.....	<i>PGS.TS. Nguyễn Thái An</i>
	TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	228
	DANH MỤC CÂY THUỐC, ĐỘNG VẬT TRA CỨU	229
1.	Cấu trúc hóa học - Phân loại.....	197
2.	Cấu trúc hóa học - Phân loại.....	196
3.	Tính chất.....	197
4.	Định nghĩa.....	197